Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Jo‘rayev O. O‘zbek musiqa madaniyati tarixi. Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010. – 245 b.
2. Teshaboyev B. Milliy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi. Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2015. – 112 b.
3. Qodirov A. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi. Toshkent: Fan, 2007. – 178–185 b.

REZYUME. Milliy muzıka - xalıqtıń ruwxıy dúnyasın sáwlelendiriwshi, onıń ruwxıy miyrasın sáwlelendiriwshi biybaha qádiriyatlardan biri. Ol jas áwladtıń ádep-ikramlılıq, estetikalıq hám watansúyiwshilik sezimlerin qáliplestiriwde áhmiyetli qural bolıp xızmet etedi. Globallasıw dáwirinde milliy muzıkanı qádirlew, onı keńnen úgit - násiyatlaw arqalı ózligimizdi saqlap qala alamız.

РЕЗЮМЕ. Национальная музыка - одна из бесценных ценностей, отражающая духовный мир народа, выражающая его духовное наследие. Она служит важным инструментом в формировании нравственных, эстетических и патриотических чувств молодого поколения. В эпоху глобализации мы можем сохранить свою идентичность, ценя и широко пропагандируя национальную музыку.

SUMMARY. National music is one of the priceless values that reflects the spiritual world of the people and expresses their spiritual heritage. It serves as an important tool in the formation of moral, aesthetic, and patriotic feelings of the younger generation. In the era of globalization, we can preserve our identity by valuing and widely promoting national music.

UDK: 78.071.1:37

EVROPA VOKAL MEKTEPLERINIŃ VOKAL TÁLIMINE TÁSIRI

Kulambetova Janıl Arzımbetovna – *docent w.w.a*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanch so‘zlar: vokal ta’limi, Yevropa vokal maktablari, Bel Canto, pedagogika, metodika, vokal ijro.

Ключевые слова: вокальное образование, европейские вокальные школы, белканто, педагогика, методика, вокальное исполнительство

Key words: vocal education, European vocal schools, Bel Canto, pedagogy, methodology, vocal performance.

Evropa vokal mektepleri áyyemnen professional vokal bilimlendiriwiniń tiykarǵı dereklerinen biri bolıp esaplanadı. Izertlewshilerdiń pikirinshe, Bel Canto mektebi XVII-XIX ásirlerde qáliplesip, vokal texnikası hám bayanlawdıń jetik usılların jaratqan [1]. Usı mektep pedagogikalıq principleri arqalı tek Evropa emes, al, dúnyanıń basqa mámleketlerinde vokal bilimlendiriwine tásir kórsetken. I.R. Titzenin aytıwınsha, Bel Canto qatnasıwı oqıwshınıń dawıs diapazonı, tembri hám dem alıw imkaniyatların esapqa alıp, dawıstıń tábiyiy rawajlanıwın támiyinleydi [2]. Miller bolsa, evropalıq vokal metodikası studenttiń individual dawıs dúzilisin esapqa alǵan halda texnikalıq shınıǵıwlardı tańlawǵa itibar beriwin atap ótedi [3]. Evropa vokal mektepleri metodikası tek ǵana texnikalıq hám dóretiwshilik jaqtan emes, al pedagogikalıq hám psixologiyalıq jaqtan da studenttiń vokal rawajlanıwına tikkeley tásir etedi. Bel Canto hám basqa mektepler qatnası Ózbekstan vokaldı jetilistiriwinde áhmiyetli orın iyelep, zamanagóy vokal pedagogikasınıń metodikalıq tiykarlarınan biri esaplanadı. Sol sebepli, evropasha kózqaraslardı úyreniw hám engiziw pedagoglar hám studentler ushın zárúr. Evropada vokal kórkem óneri ásirler

dawamında rawajlanıp, hár qıylı pedagogikalıq mekteplerdiń qáliplesiwine sebep bolǵan. Atap aytqanda, XVII-XIX ásirlerde Italiya, Franciya hám Germaniyada professional vokal bilimlendiriw sistemaları rawajlandı. Bul mektepler tek ǵana texnika emes, al vokal bayanlaw hám dóretiwshilik qatnaslardı da sistemalı túrde qáliplestirdi.

Bel Canto mektebi Evropa vokal kórkem ónerиniń eń áhmiyetli pedagogikalıq orayı esaplanadı. Bul mektep pedagogikalıq principleri arqalı oqıwshınıń dawıs diapazonı, tembri hám dem alıw imkaniyatların esapqa alıp, dawıstı tábiyǵıy qáliplestiriwge itibar beredi. Sol sebepli Bel Canto metodi tek Italiyada emes, al basqa Evropa mámleketlerinde de keń tarqaldi. Ózbekıstan vokal tárbiyasında evropasha metodikalıq jaqınlasıwlardıń qollanılıwı XIX-XX ásirlerde baslanıp, zamanagóy pedagogikalıq processte de nátiyjeli qollanıladı [4]. Bul jantasıw, ásirese, klassikalıq vokal hám opera atqarıwshılıǵı ushin zárúr bolǵan texnika hám ańlatıwdı qáliplestiriwde áhmiyetli rol oynaydı.

Italiya vokal mektepleri XVII ásirden baslap professional vokal pedagogikasınıń tiykarın jaratqan. Bel Canto (ital. "gózzal jırlaw") usılı studenttiń dawıs texnikası, intonaciya anıqlıǵı hám emocionallıq kórsetiwin úylestirgen. Shınıǵıwlar dem alıwdı basqarıw hám rezonatorlardan nátiyjeli paydalanıw principine tiykarlanǵan. Italiyanıń XIX ásir vokal pedagogikalıq mektepleri operanıń rawajlanıwına da tikkeley tásir kórsetti. Usi dáwirde pedagoglar dawıstıń tábiyiy rawajlanıwın saqlaǵan halda texnikani jetilistiriwge itibar qaratqan. Franciya vokal mektepleri tiykarınan opera hám lirikalıq vokal atqarıwshılıǵına baǵdarlanǵan bolıp, olardıń pedagogikalıq qatnası dawıstıń emocionallıq sáwleleniwi hám saxna mádeniyatın rawajlandırıwǵa tiykarlanǵan. Bul mektepler vokal shınıǵıwların sistemalı túrde basqıshpa-basqısh qáliplestirgen hám klassikalıq repertuardı jetik úyretiwge áhmiyet bergen. Bel Canto hám Franko-Italian mekteplerиniń qatnasları Ózbekstan hám Oraylıq Aziya vokal pedagogikasında da qollanıladı. Usı qatnaslar arqalı studentlerde dawıstıń tábiyǵıy rawajlanıwı, intonaciya anıqlıǵı, saxna mádeniyatı hám dóretiwshilik kórsetiw qáliplesedi. Pedagogikalıq tájiriybeler sonı kórsetedi, Evropa vokal mekteplerиniń metodikası tek ǵana texnikalıq emes, al psixologiyalıq hám dóretiwshilik rawajlanıwǵa da tikkeley tásir etedi. Bul mekteplerdiń jantasıwların úyreniw hám engiziw zamanagóy vokal pedagogikası ushın áhmiyetli. Evropada vokal mekteplerиniń rawajlanıwı vokal pedagogikasınıń zamanagóy sisteması qáliplesiwinde tiykarǵı rol oynadı. Bel Canto hám basqa Evropa mektepleri metodikası oqıwshınıń individual dawıs ózgesheliklerin esapqa alıp, dóretiwshilik hám texnikalıq rawajlanıwǵa xızmet etedi. Sonıń ushın Evropa vokal mekteplerиniń pedagogikalıq principlerin úyreniw hám qollanıw hárbir vokal pedagog ushın zárúr esaplanadı.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Dmitriev L.B. Osnovy vokalnoy metodiki. Moskva: Muzyka, 2004.
2. Miller R. The Structure of Singing: System and Art in Vocal Technique. New York: Schirmer Books, 1996.
3. Titze I.R. Principles of Voice Production. Iowa City: National Center for Voice and Speech, 2000.
4. McKinney J.C. The Diagnosis and Correction of Vocal Faults. Illinois: Waveland Press, 2005.

REZYUME. Maqolada Yevropa vokal maktablarining vokal ta’lim tizimiga ta’siri ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Bel Canto va boshqa yevropa maktablarining pedagogik tamoyillari o‘rganilib, ularning O‘zbekiston vokal pedagogikasiga tatbiqi ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, yevropacha metodik yondashuvlarning zamonaviy vokal ta’limida qo‘llanishi va pedagogik samaradorligi yoritiladi.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматривается влияние европейских вокальных школ на систему вокального образования. Изучены педагогические принципы Белканто и других европейских

школ, их применение в узбекской вокальной педагогике. Также анализируется использование европейских методических подходов в современном вокальном обучении и их педагогическая эффективность

SUMMARY. The article examines the influence of European vocal schools on the vocal education system. The pedagogical principles of Bel Canto and other European schools are studied, along with their application in Uzbek vocal pedagogy. The use of European methodological approaches in modern vocal training and their pedagogical effectiveness are also analyzed.

TEATR SAN'ATIDA CHOLG'U MUSIQASINING DRAMATURGIK FUNKSIYALARI VA ESTETIK TA'SIR MEXANIZMLARI

Kurbanova Mukammalxon Mamurovna – *dotsent v.v.b.*
Qo'qon davlat universiteti

Tayanch so'zlar: cholg'u, musiqa, kompozitor, teatr san'ati, an'ana, aktyor mahorati, sahna, sintez, dramaturgiya, tragediya.

Ключевые слова: инструмент, музыка, композитор, театральное искусство, традиция, актёрское мастерство, сцена, синтез, драматургия, трагедия.

Key words: instrument, music, composer, theatre art, tradition, acting, stage, synthesis, dramaturgy, tragedy.

Bugungi kunda mamlakatimizda madaniyat va san'at sohasini rivojlantirish, jahon miqyosidagi ilg'or tajribalar asosida zamonaviy madaniyat va san'at muassasalari barpo etish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, ijodkor ziyolilarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash masalalariga davlatimiz tomonidan har tomonlama imkoniyat va sharoitlar yaratilib kelinmoqda. Yoshlarning madaniy saviyasini yuksaltirish, yosh avlodni milliy va umumbashariy madaniyatning eng yaxshi namunalaridan bahramand etish, shu bilan birga ularni ma'naviy yetuk, barkamol qilib tarbiyalash, iste'dodli yoshlarning qobiliyati va salohiyatini ro'yobga chiqarish borasida bir qator ishlar amalga oshirilmoqda.

Teatr insoniyat madaniyatining eng qadimiy va qudratli san'at turlaridan biri bo'lib, unda dramatik matn, aktyorlik mahorati, sahna bezagi va, ayniqsa, musiqa singari unsurlar o'zaro uyg'unlashgan holda xizmat qiladi. Teatr sahnasida cholg'u vositalaridan foydalanish, ya'ni musiqa elementlarini dramaturgik jarayonga integratsiyalash – tomoshabin qalbida kuchli emotsional rezonans uyg'otishning samarali usullaridan biridir. Bu sintez – ya'ni musiqa va dramaturgiyaning uyg'unligi – sahna asarining semantik qatlamlarini chuqurlashtirib, obrazlar mazmunini kengaytiradi.

Teatr san'atida musiqa elementlaridan foydalanish qadimdan mavjud bo'lib, yunon tragediyalarida xor a'zolari musiqiy hamrohligida faoliyat olib borganlar. O'rta asrlarda diniy dramalarda cherkov musiqasi teatrning ajralmas qismiga aylangan.

O'rta Osiyoda esa qiziqchi-masxaraboz va qo'g'irchoqboz hamda teatr tomoshalari ham musiqa bilan ijro etilgan. Kompozitorlik san'ati rivoji natijasida teatr musiqasi yangi pog'onaga ko'tarildi, erkin almashinuvchi musiqiy lavhalar o'rniga muayyan spektakllarga maxsus musiqa asarlari yozila boshlandi.

19-20-asrlarda musiqa-teatr (opera, balet, musiqali drama) janrlarining shakllanishi bu sintezni yanada mukammallashtirdi. Zamonaviy teatrda esa musiqa nafaqat fon sifatida, balki dramaturgik vosita – dramatik to'qnashuvni kuchaytiruvchi element sifatida ishlatilmoqda.

Teatr musiqasi sahna raqs harakatlarini ifodalovchi, dramatik holatlarga izoh beruvchi, ramziy yoki majoziy ma'noga ega lavhalar, shuningdek, qahramonlarning ichki his-tuyg'ularini bayon etuvchi epizodlardan iborat bo'ladi. Ayni paytda, u asar sahnalarini o'zaro bog'lab, dramaturgik vazifalarni ham